

ECONOMIA MOLDOVENEASCĂ DIN NOU PE TREAPTA ASCENSIUNII: OPORTUNITĂȚI ȘI PROVOCĂRI

Alexandru FALA,
drd., cercetător științific, IEFS
Ludmila MUNTEANU,
cercetător științific-stagiar, IEFS

Abstract. After a fall in 2009, the national economy seems to recover steadily from the crisis, recording in 2010 a surprising growth – of 6.9%. However, the rapid recovery after the shock and the recorded economic growth on the one part "has revived the business in the country" and on the other has highlighted an important issue: what are the factors determining the growth in Moldova. Unfortunately, the answer seems to be not too optimistic: the growth of national economy is not generated by internal factors. The economic growth has been determined by consumption mainly from remittances and the reality shows that Moldova has limited internal capacity to generate qualitative growth.

Creșterea economică. Republica Moldova a parcurs anevoios perioada tranziției

economice din cauza întârzierii reformelor structurale și a șocurilor macroeconomice puternice¹. Anul 2000 a evidențiat semne de relansare ușoară a economiei pe fondul scăderii inflației. Rata medie de creștere a PIB înregistrată, până la criza economică mondială, în perioada de 2000-2008 a fost de 5,9%. Totuși, criza economică globală a obnubilat considerabil perspectiva imediată a Republicii Moldova.

În 2009, Moldova a înregistrat o cădere economică de 6,5%, dar anul 2010 a adus o creștere deosebit de bună de 6,9%. Cel mai probabil, pe termen mediu, tendința istorică va continua și economia națională va avansa cu tempouri medii. Parțial și, teoria creșterii economice, vine să susțină ipoteza privind viitoarele ritmuri bune ale creșterii. Statele cu un nivel redus al veniturilor, care au o dotare redusă cu capital pot înregistra creșteri bune. Investițiile în aceste țări ar trebui să ducă la majorarea stocului de capital, care ar trebui să determine randamente sporite ale capitalului². Evident că cu avansarea economiei spre “starea de echilibru” introducerea unităților noi de capital, dau randamente mai mici, iar ritmurile de creștere tind spre un nivel constant.

Remiterile. Remiterile au ajuns să domine viața economică din Moldova. Remiterile au un rol deosebit în finanțarea consumului menajelor, ce are o pondere peste 90 în PIB %, începând cu 2005 și care determină dinamica economiei naționale. La capitolul recepționarea remiterilor, Republica Moldova este printre liderii mondiali, ponderea acestor fluxuri în PIB fiind una dintre cele mai mari în lume. Remiterile au temperat o serie de șocuri economice cu care s-a ciocnit Republica Moldova: majorări constante și considerabile ale prețurilor la energie, embargourile pentru exportul de vinuri din 2006, seceta din 2007. Evoluțiile bune înregistrate în 2010 s-au realizat fără a aduce schimbări structurale în modelul de funcționare a economiei naționale. Pe termen mediu, Republica Moldova va rămâne dependentă de remiteri, iar economia va fi impulsionată de consum.

Chiar și revenirea lentă a economii globale după criza mondială, generează, un volum sporit de remiteri spre Republica Moldova. Remiterile vor impulsiona consumul, care la rândul său va deriva încasări sporite la buget, în special sub forma impozitelor indirecte. Actualul model de creștere reprezintă, mai degrabă, o provocare pe termen lung, pentru economia națională. Este improbabil ca creșterea remiterilor să poată fi menținută pe un termen lung. Odată cu absorbția migraților de către țările gazdă și reuniunea peste hotare cu familiile sale, volumul remiterilor direcționate spre Republica Moldova se va reduce mult.

Din cauza fragilității arhitecturii economice a Republicii Moldova, procesul creșterii este extrem de vulnerabil la șocuri, atât de ordin extern, cât și intern. Probabilitatea producerii unor șocuri va plana constant asupra economiei naționale pe termen mediu, fapt ce va afecta negativ creșterea. Printre șocurile ce ar putea afecta economia națională pot fi evidențiate: creșterea prețurilor la produsele energetice; măsuri prohibitive pentru exportul produselor moldave pe piețele estice; revenirea economică greoaie în statele UE; condițiile climaterice nefavorabile (an secetos) ce ar afecta sectorul agricol și industria alimentară.

Investițiile străine directe. Volumul investițiilor străine directe (ISD) este considerat unul din indicatorii principali care confirmă succesul politicilor și perspectivele economice ale unei țări. Atunci când ISD sunt în creștere, aceasta poate

¹ Bozu Valentin, Caragia Dumitru, Gotisan Iurie, Final Analysis of Constraints to Economic Growth, 2007

² În virtutea „legii randamentelor descrescătoare” adăugarea unităților adiționale a factor de producție contribuie la creșterea productivității medii, în condițiile în care dotarea cu alți factori rămâne constantă. Lucru, ce se produce până la atingerea un anumit nivel de înzestrare cu acest factor de producție, după care înregistrează o scădere a productivității.

încuraja și alți investitori străini să aloce noi resurse în economia respectivă. Astfel, după ce un anumit prag al neîncrederii este depășit, ISD devin o importantă forță motrice pentru o dezvoltare economică de calitate.

Începând cu anul 2003 și cu excepția anului 2009, influxurile de ISD în economia națională au cunoscut o creștere constantă ceea ce au condiționat și creșterea stocului de ISD care a constituit în anul 2010 - 2,8 mild. USD.

În anul 2010, datorită consolidării progresive a economiei naționale, precum și a stabilizării economice a economiei mondiale fluxul investițiilor străine directe în economia națională au crescut cu 55.6% față de anul precedent, constituind 198.9 mil. În pofida acestui ritm care pare relativ înalt, totuși, valoarea sa absolută rămâne a fi una foarte modestă, care abia depășește nivelul fluxurilor ISD în anul 2005.

În pofida, unei consolidări aparente a ISD, valoarea s-a acumulată în economie contribuind în mărime de 49% la formarea PIB în anul 2010, totuși este prematur de vorbit despre o performanță reală a acestora, ceea ce poate fi explicat prin următoarele evoluții:

- Republica Moldova este considerată una dintre țările cu cel mai jos nivel al PIB;
- țara înregistrează cel mai mic nivel al ISD pe cap de locuitor comparativ cu țările din regiunea Europei Centrale și de Est și fiind practic la coada țărilor din CSI (în anul 2010 fluxul de ISD a constituit 55\$, iar stocul ISD pe cap de locuitor a constituit 797\$);
- recuperarea fluxurilor de ISD în anul 2010 s-a produs, mai cu seamă, datorită creșterii investitorilor care deja activează în economia națională, ca urmare a revigorării activității economice pe parcursul ultimului an, decât datorită intrării unor noi investitori. În anul 2010 a sporit venitul reinvestit și investițiile în formă de alt capital cu 34% și, corespunzător, 45%, în timp ce investițiile străine directe în capitalul social au scăzut cu aproximativ 5%;

Deși, în pragul electoral al alegerilor locale sporirea fluxurilor ISD a devenit un deziderat pentru mulți candidați, totuși în următorii ani vor fi cu greu atinse performanțe semnificative în acest domeniu, cauză fiind atractivitatea redusă a economiei naționale pentru investitorii străini. Principalele constrângeri în atragerea fluxurilor de investiții sunt: instabilitatea politică, accesul la finanțare, care conform Raportului Doing Business, în ultimii 5 ani, cadrul de reglementare nu a suferit mari modificări, corupția, birocrăția, infrastructura proastă ș.a.

Comerțul exterior. Evoluția comerțului exterior al Republicii Moldova în perioada ultimilor 5 ani, cu excepția anului 2009, s-a caracterizat printr-o tendință generală de creștere, valoarea acestuia în anul 2010, constituind circa 5, 4 mild USD. Această evoluție s-a datorat în mare parte fluxurilor masive de import ce au crescut cu un ritm mediu anual de 16,9%, care a devansat practic de două ori ritmul mediu anual de creștere al exporturilor, de 9,5%.

Cu excepția anilor 2006 și 2009, în care economia Moldovei a fost expusă unor șocuri externe, în această perioadă, exporturile au continuat să crească atât sub aspect cantitativ, cât și valoric, în anul 2010 valoarea acestora însumând 1,58 mild. USD, cu 490 mil. USD mai mult comparativ cu anul 2005. Totuși, pe fonul creșterii importurilor care au sporit în această perioadă cu 1563 mil. USD, evoluția exporturilor poate fi calificată drept a fi una foarte modestă.

Cu toate că criza care s-a produs în anul 2009 a avut consecințe nefaste asupra comerțului extern, evoluțiile din 2010 vorbesc despre o recuperare rapidă a fluxurilor comerciale. În anul 2009 exporturile s-au dovedit a fi mai rezistente la șoc decât importurile, care au scăzut cu ritmuri mai mari. De asemenea, și recuperarea exporturilor a fost mai simțitoare, în linii generale acestea evoluând cu un ritm superior

creșterii importurilor, mai cu seamă începând cu ultimul trimestru al anului 2010. Mai mult ca atât, volumul real al exportului în 2010 a depășit volumul care l-ar fi putut înregistra dacă nu s-ar fi produs criza.

Dar chiar și pe fonul acestor tendințe, deficitul comercial rămâne o problemă pentru Republica Moldova. Iar, performanța exporturilor este limitată de o serie de factori, printre care pot fi menționați:

- mediul economic național nefavorabil, care deloc nu stimulează exporturile, ci din contra constituie o constrângere pentru acestea;
- concentrarea geografică a exporturilor relativ înaltă;
- structura exporturilor, care deși nu poate fi calificată drept a fi una concentrată, totuși este dominată în mare parte – peste 40%, de produsele agroalimentare;
- volumul înalt al reexporturilor, care se ridică în anul 2010 până la 41% din valoarea totală a exporturilor moldovenești;
- ponderea exporturilor de produse mediu și înalt intensive în tehnologie relativ redusă (evoluând în perioada 2005-2010 de la 8% la 18%), comparativ cu țările UE (60%), inclusiv România (51%), în timp ce față de țările CSI (12%) acest indicator este relativ unul bun;
- evoluțiile din ramurile prioritare ale economiei naționale, ca agricultura și industria, sunt modeste, respectiv, capacitatea acestora de a asigura exportul este modestă. Pe perioada ultimilor cinci ani, producția agricolă a scăzut anual în medie cu 0,1%, producția industrială cu 4,6%, iar în ramurile, în care avem cel mai mare grad de specializare, cum ar fi fabricarea vinului și articolelor de îmbrăcăminte, s-a înregistrat o diminuare de 14,3% și, respectiv, de 4,2%;
- în condițiile invadării pieței interne cu produse din import, a început să se reducă treptat gradul de specializare în produse tradiționale ca băuturi, fructe și legume, tutun și produse din acestea, confecții, iar pentru producerea cărnii și lactatelor, precum și produselor din acestea, s-a înregistrat o pierdere a specializării. Mai complicată devine confruntarea concurenței pe piețele străine.
- aprecierea cursului real de schimb al monedei naționale, ceea ce determină pierderea competitivității preț a produselor autohtone;

În ultimii 10 ani s-au înregistrat și anumite succese: reducerea relativă a gradului de concentrare a exportului pe produse și a piețelor de export în special datorită reorientării graduale a relațiilor comerciale spre UE, precum și creșterea gradului de similaritate cu exporturile țărilor cu un nivel mai înalt de dezvoltare. Totuși, aceste tendințe pozitive nu sunt determinate de unele modificări interne calitative.

În pofida, deschiderii unui acces mai larg pe piețele occidentale, performanțele exporturilor rămân a fi sub nivelul așteptărilor. Exporturile pe aceste piețe se realizează cu precădere din contul exportului de materii prime (produse agricole, piei brute etc.) și a produselor prelucrate cu valoare adăugată joasă (articole de confecții tricotate și altele decât tricotate, încălțăminte (produse în regim lohn), etc.). În același timp, concurența pe aceste piețe este tot mai aspră, în condițiile, în care acestea atestă o sporire a gradului de similaritate cu structura exporturilor moldovenești, mai cu seamă pentru produsele agroalimentare. Iar Moldova rămâne a fi incapabilă de a exporta o serie de largă de produse pentru care deține un avantaj comparativ relevant față de această piață, datorită discrepanțelor mari în sistemele naționale de reglementare tehnică și exigențele de calitate aspre a țărilor europene.

Un pas care va stimula comerțul exterior, dar și va crea premise pentru reformarea instituțiilor, cât și pentru îmbunătățirea generală a mediului de afaceri este inițierea negocierilor privind semnarea Acordului de Liber Schimb (ALS) aprofundat și

comprehensiv cu Uniunea Europeană (UE). Pe lângă reducerea bilaterală a tarifelor vamale pentru asigurarea liberei circulații a mărfurilor între Republica Moldova și UE, acordul presupune și ajustarea standardelor naționale la cele europene pe mai multe segmente, ca: cerințele fito-sanitare pentru mărfuri, servicii și investiții, aspecte legate de concurență, achiziții publice, etc. Pe termen scurt, ALS prezintă un risc pentru anumite sectoare ale economiei, de exemplu, sectorul agro-alimentar, însă, pe termen lung, efectele pozitive asociate ALS, privind necesitatea de a promova reforme structurale, vor prevala asupra influențelor nefaste. La moment, Republica Moldova este slab pregătită pentru semnarea unui astfel de acord, multe domenii nu ar putea face față stringențelor și concurenței pe piața europeană. În acest sens, Republica Moldova, în cadrul negocierilor, ar trebui să insiste asupra unei treceri graduale la un regim liberalizat de comerț, ceea ce ar permite amortizarea posibilelor efecte negative. De altfel, nici Uniunea Europeană nu va cădea de acord să semneze un Acord de Comerț Liber aprofundat și comprehensiv până nu vor fi efectuate reformele de bună guvernare prevăzute în Planul de acțiuni privind implementarea recomandărilor Comisiei Europene pentru instituirea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător dintre Republica Moldova și UE.

Inflația. Pe parcursul existenței Republicii Moldovei ca stat independent inflația a fost o provocare majoră pentru economia țării. Deosebit de intens, acest flagel economic s-a manifestat în faza prematură de existență a Republicii Moldova. Odată cu introducerea leului situația s-a ameliorat, iar din 2001 evoluția prețurilor s-a stabilizat și nu a depășit un nivel de 13%.

În Republica Moldova, o influență importantă asupra prețurilor o au variabile, ce reflectă deficiențele structurale ale economiei, cum ar fi: productivitatea scăzută în sectoarele economiei naționale, gestionarea ineficientă a întreprinderilor de stat sau lipsa unui spațiu concurențial autentic, precum și variația prețurilor la energie, sau evoluțiile climatice nefavorabile, care pot afecta oferta de produse agricole. Totodată fiind o economie deschisă factorii externi au o influență considerabilă asupra inflației. Astfel modificarea valorii bunurilor importate cu 10% contribuie la o creștere a nivelului prețurilor de 5%, iar deprecierea cursului real efectiv de schimb cu 10% contribuie la majorarea inflației cu 0,7%. În acest context, BNM poate influența inflația prin intervenții pe piața valutară pentru a modifica cursul de schimb.

În cazul cursului de schimb am putea asista la o situație particulară. Pe termen mediu, posibila majorarea a intrărilor de valută în țară ar putea genera apariția simptomelor „bolii olandeze”. Această afecțiune poate fi caracterizată prin 2 aspecte: presiuni de apreciere asupra leului și majorarea inflației, din contul creșterii prețurilor la produsele necomercializabile (bunuri ce nu fac obiectul operațiunilor de import-export). Există 2 posibilități de a face față acestei provocări:

1. Restructurarea economiei, în vederea majorării productivității sectoarelor necomercializabile economiei naționale. Însă o asemenea abordare este una de termen lung, iar simptomele bolii ar putea apărea cu mult înaintea unei restructurări economice;

2. Intervențiile Băncii Naționale a Moldovei pe piața valutară în vederea reducerii presiunilor asupra leului. O asemenea tactică va impune o implicare prudentă a BNM, astfel încât eforturile sale pe piața valutară să nu fie urmate de intervenții ineficiente pe piața monetară.

Concluzii: În pofida creșterii eminente în anul 2010, aceasta nu este determinată de factori interni ci mai degrabă de factori externi, printre care merită a fi menționate remiterile. Economia națională continuă să se bazeze pe consum, care în mare parte e susținut de remiteri, iar pe termen mediu acest model de dezvoltare se va păstra. Cu

toate acestea, este puțin probabil ca creșterea remiterilor să poată fi menținută pe un termen lung. În acest context, orientarea dezvoltării economiei naționale spre un model de creștere bazat pe investiții și comerț extern, devine un imperativ. Totodată, acest deziderat impune o serie de provocări, cauzate de o mulțime de constrângeri de ordin politic, economic-financiar, structural ș.a.

Bibliografie:

1. Clipa Victoria, Pelivan Mariana, Fala Alexandru. Disponibil la: <http://www.iefs.md/ro/activitatea-iefs/publicatii/44-analiza-competitivitatii-naionale-prin-prisma-indicatorilor-de-performan-a-exporturilor.html>;
2. Fala, A., Șeptelici, V., Aspecte cantitative în trioul: Variabile monetare, inflație, creștere economică (Cazul Republicii Moldova), Institutul de Economie, Finanțe și Statistică, Chișinău, 2011, p. 20. Disponibil la: <http://iefs.md/ro/activitatea-iefs/publicatii/74-aspecte-cantitative-n-trioul-variabile-monetare-inflaie-cretere-economic-cazul-republicii-moldova.html>;
3. Global and Regional Trends of FDI Outflows in 2010, UNCTAD Global Investment Trends Monitor, N. 6, 27 April 2011 available on http://www.unctad.org/en/docs/webdiaeia20114_en.pdf;
4. Institutul de Economie, Finanțe și Statistică, Creșterea economică în 2010 a fost una spectaculoasă, 2011. Disponibil la: <http://iefs.md/ro/activitatea-iefs/publicatii/76-creterea-economic-n-2010-a-fost-una-spectaculoas.html>;
5. Moldova. Note de politici. 2009. Disponibil la: <http://www.gov.md/doc.php?l=ro&id=2769&idc=447>;
6. Raportul de analiză a constrângerilor, <http://mca.gov.md/file/CA%20Report%203%20septembrie%20MD.pdf>.